

18. Složená slovesa

Slovesná kompozita nejsou praslovanským dědictvím. Četné složeniny staroslověnské, jako *blagosloviti*, *blagoizvoliti*..., jsou kalky řeckých předloh (viz Bláhová 1996). Paleoslovenismem je rané české sloveso *blahoslaviti* (přetvořené z pův. *blagosloviti*), doložené v prvních žaltářových překladech. O něco pozdější *dobrořečiti* (*// dobrořečiti*) a *zlořečiti* jsou zase kalky latinských sloves *benedicere* a *maledicere*. Na tomto pozadí pak vznikly složeniny se shodným zadním členem *protiřečiti*, *prстоřečiti* a *krásnořečiti*. Jediným staročeským složeným slovesem, které nemá povahu nebo pozadí kalku, je *cu-zoložiti*. Zatím ojedinělé staročeské *spolupomáhati* je složenina jiného skladu, do jisté míry předznamenávající pozdější frekventovaný typ slovesných kompozit s předním členem *spolu-*.

Komenský ve střední době uvádí jen dvě dříve nedoložená složená slovesa: *veleslaviti* a *ptákopraviti*. Dobrovský, resumující ve svém slovníku i střední dobu, uvádí také dvě novoty: *jednocítiti* a *stejnocitovati* „sympatisiren“. Jungmannův slovník pak dokládá *blahovoněti* a dobový neologismus *blahočinititi*, dále *svatorušiti* a zatím ojedinělý doklad na kompozitum s předním členem *spolu-*, který však naznačuje budoucí produktivitu typu prefigovaným charakterem zadního slovesného členu: *spolusebrati*. (Pozadím jeho vzniku jsou už početná kompozita substantivní i adjektivní se zadním členem deverbálním, jako *spolubydlení*, *spolubydlící*; viz v kap. 8 a 13; slovesa z nich vlastně vznikají zpětnou derivací.)

Současný jazyk tento předpoklad potvrzuje. Slovesa s předním členem *spolu-*, vyjadřujícím okolnost podílení se na konání děje, představují nejpočetněji zastoupený typ slovesných kompozit: jako zadní členy se uplatňují slovesa primární (*spoluhrát*, *spolužít*...) i odvozená (*spolubojovat*, *spolustolovat*...) a přejatá (*spoluformovat*, *spoluredigovat*...), slovesa prefigovaná dokonavá (*spoluvytvořit*...) i nedokonavá (*spoluvytvářet*...). V současné češtině je takových sloves doloženo přes čtyři desítky.

Přední člen *znovu-*, vyjadřující okolnost opětovaného konání děje, má rovněž širokou spojitelnost, ve srovnání s předním členem *spolu-* však poněkud omezenější: spojuje se téměř výhradně s prefigovanými slovesy obou vidů: *znovuvybrojit*, *znovuvybrojovat*; *znovuožít*, *znovuožítvat*, jen ojediněle s slovesy neprefigovanými: *znovubudovat* (*// znovuvybudovat*). (Zatím však není

doloženo jeho spojení s verbálním zadním členem přejatým; zde se uplatňuje mezinárodní prefix *re-*, např. *redistribuovat*.) Tato slovesa byla ještě v první polovině našeho století jazykovou teorií odmítána (např. Váša — Trávníček 1937, 1694).

Pro jiné přední členy jsou jen zcela ojedinělé nové doklady, jako *blahopřát*, *zlověstit*, *krasobruslit*.